

Terezínská iniciativa 20

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

listopad 2001

NOVÁ EXPOZICE MUZEA GHETTA V TEREZÍNĚ

Vojtěch Blodig

První úvahy o vybudování definitivní expozice muzea ghetta spadají do roku 1991, tedy do doby, kdy byla otevřena do-
savadní expozice, považovaná za provizorní. Jak už tomu
ale často bývá, mnohá provizoria mají dlouhou životnost. V pří-
padě terezínské expozice je však možno říci, že její ohlas mezi od-
bornou veřejností i běžnými návštěvníky byl přesto pozitivní.

Hlavním problémem zůstávalo získání potřebných finančních
prostředků, a proto byl termín zahájení prací na nové expozici
dlouho odsouván. Provizornost expozice se přitom poměrně záhy
počala projevovat technickými problémy, především v adjustaci
exponátů. To si postupně vyžádalo repasí více než poloviny vý-
stavních panelů, novou výrobu stél s hlavními texty a přepracová-
vání úvodní koláže s kresbami Helgy Hoškové. Díky finančním
příspěvkům Nadace Terezínská iniciativa a jejího následníka –
Institutu Terezínské iniciativy, bylo postupně možno tyto úpravy
expozice provést a pokračovat v přípravných pracích na vybudová-
ní expozice definitivní.

Před několika lety byl vytvořen autorský kolektiv, jehož úkolem
bylo nejprve vytvoření synopse nové expozice. V uvedeném
kolektivu pracovala i řada členů Terezínské iniciativy – Toman
Brod, Anita Franková, Anna Hyndráková, Margita Kárná a Miro-
slav Kárný. Po zpracování a schválení synopse proběhly práce na
scénáři, který byl v definitivní verzi dopracován na jaře roku 2001.

Mezitím byla vybudována první část nové expozice. Zabírá le-
vou část přízemí budovy Muzea ghetta a je věnována památce
umučených dětí z terezínského ghetta. Návštěvník nachází v jejím
prvním sále základní informace o historii terezínského ghetta, ale
především o jeho nejmladších obětech. Připomenuty jsou rovněž
osudy dětí z dětských domovů, které se nacházely právě v budově
dnešního muzea. Tento sál uvádí návštěvníka do celé expozice
a předznamenává velký emotivní účinek sálu následujícího, který
je koncipován jako místo vzpomínky a pamětní síň nejmladších
obětí ghetta. Na panelech v tomto sále nalezneme informace
o životě a kulturních aktivitách dětí v ghettu, hlavním výstavním
prvkem jsou však jména dětí do patnácti let, které zahynuly buď
v Terezíně, nebo po deportaci do míst hromadného vyhlazování na
Východě. Motto celého sálu představuje báseň Františka Basse
o zahrádce a chlapečkovi, který už nebude, až poupě rozkvete.

Dominantu celého sálu pak představuje skleněný objekt se styli-
zovanou Davidovou hvězdou.

Na přilehlé chodbě jsou vystaveny kresby zachycující vzpo-
mínky dětí z ghetta na život před uvězněním i jejich reflexe živo-
ta v ghettu.

Na uvedené části stálé expozice budou od konce listopadu na-
vazovat části další, které budou představovat těžiště Muzea ghet-
ta. V průčelí schodiště vedoucího do prvního patra budovy, bude
vytvořena velká koláž z kreseb dětí z ghetta, mezi nimiž budou nej-
výrazněji zastoupeny kresby Helgy Hoškové. U vstupu do histo-
ricko-dokumentární části expozice v 1. patře budovy bude domi-
nantním exponátem otočný válec s protizidovskými vyhláškami
a nařízeními. Na stěně pak budou jako motto expozice umístěny
dva exponáty: Hitlerovo prohlášení z 30. ledna 1939, v němž „pro-
rokoval“ zničení Židů v příští válce, a tabulka se stanovenými po-
čty obětí „konečného řešení židovské otázky“ v Evropě, projed-
naná na pověstné konferenci ve Wannsee. V chodbě vedoucí k prv-
nímu sálu expozice, budou umístěny panely přibližující genezi
protizidovské politiky nacistického Německa až do vzniku Pro-
tektorátu Čechy a Morava.

První sál expozice je věnován historii terezínského ghetta
v chronologickém přehledu, vysvětluje jeho funkce a místo Tere-
zína v „konečném řešení židovské otázky“. Pomocí dokumentů,
fotografií, kreseb i trojrozměrných exponátů zachycuje hlavní udá-
losti v životě ghetta.

Následující největší sál expozice je věnován různým tvářím
všedního dne života v ghettu. Přibližuje jak odbojovou činnost, tak
hlad, nouzi o místo, pracovní nasazení, život nejstarších a nej-
mladších vězňů, systém zdravotní péče, vztah komunit z různých
zemí tvořících nucené terezínské společenství i to, co o terezín-
ském ghettu věděl svět. Připomenuta je i specifická úloha kultur-
ních aktivit v ghettu, s nimiž se pak návštěvník může podrobněji

(Pokračování na str. 2)

PEKLO NA ZEMI

Peklo na zemi je název nového dokumentárního filmu,
který ve středu 31. října promítla ve velkém sále Židov-
ské radnice Česká televize v předpremiéře.

**Premiéru filmu uvede ČT ve čtvrtek 29. listopadu
ve 20.00 hodin na ČT 2.**

Film vznikl ve tvůrčí skupině Petra Zvoníčka, autorem
scénáře a režisérem je Vojtěch Jasný. Dokument *Peklo na
zemi* vznikl jako součást projektu nadace *SURVIVORS
OF THE SHOAH - VISUAL HISTORY FOUNDATION*,
kterou založil v roce 1994 v USA Steven Spielberg.

- mist -

dokončení ze str. 1

seznámit ve specializovaných expozicích umístěných v bývalých Magdeburských kasárnách. Na dvou velkých válkách jsou pak umístěny výňatky ze vzpomínek bývalých vězňů ghetta, které jsou věnovány charakteristickým momentům života vězňů.

Třetí sál expozice přibližuje další osudy těch, kteří byli z terezínského ghetta deportováni do míst vyhlazování a zavraždění, nebo vybráni k pracovnímu nasazení v rámci tzv. Vernichtung durch Arbeit. Součástí tohoto sálu jsou rovněž dvě velké mapy, zachycující jak místa, odkud byly do Terezína vypravovány transporty se židovskými vězni, tak místa, kam vedly další cesty vězňů ghetta v letech 2. světové války. Dominantou tohoto sálu je velká stylizovaná kresba otevřených dveří nákladního vagónu se skupinou židovských vězňů deportovaných do neznáma. K těmto dveřím symbolicky směřují dvě stylizované koleje, vyznačené na podlaze všech tří sálů v 1. patře.

Závěr expozice tvoří tabulky shrnující základní údaje o počtech vězňů a obětí a seznamy transportů do Terezína a z Terezína, umístěné na fotomontáži se symboly Židovského hřbitova v Terezíně a koncentračního tábora Birkenau.

Vytvořením stálé expozice „Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945“ se završuje více než desetileté úsilí o vytvoření uceleného výstavního programu Památníku Terezína, který bude na úrovni přinejmenším srovnatelné s mezinárodním standardem důstojně připomínat a uctívat památku obětí „konečného řešení“, ale také napomáhat výchově dnešních mladých lidí k demokracii a odporu proti násilí, rasismu a netolerantnosti.

Slavnostní vernisáž nové expozice se uskuteční 26. listopadu 2001 ve 14.00 hod. v budově Muzea ghetta v Terezíně. Srdečně na ni zveme všechny členy Terezínské iniciativy, jejich rodinné příslušníky a přátele.

INTERNET brána ke vzdělávání o holocaustu

Světová informační síť získává stále důležitější místo při šíření informací a komunikaci. Úměrně tomu roste i význam Internetu ve vzdělávání – vždyť dnes téměř každý školák umí na Internetu vyhledávat a běžně si připravuje s jeho využitím úkoly a školní práce. I přes věkovou a technickou bariéru není daleko doba, kdy i většina učitelů bude materiály pro výuku, různé vzorové hodiny a nápady v první řadě vyhledávat na Internetu. Vládní projekt na zavedení Internetu do každé školy ukazuje, že i ministerstvo školství na rozvoj práce s Internetem ve školách klade velký důraz.

Že Internet bude významným nástrojem při vzdělávání o holocaustu si již dříve uvědomily významné zahraniční instituce, jež mají tuto činnost v popisu práce – za všechny uveďme např. washingtonské Muzeum holocaustu (www.ushmm.org) a Jad vašem (www.yad-vashem.org.il). Na svých internetových stránkách tyto a další instituce uveřejňují přehledy dějin, dokumenty, fotografie a řadu dalších materiálů, stejně jako pomůcky pro výuku. V posledních letech právě tyto části jejich stránek rychle rostou a reagují na silnou poptávkou po snadno dostupných informacích o holocaustu.

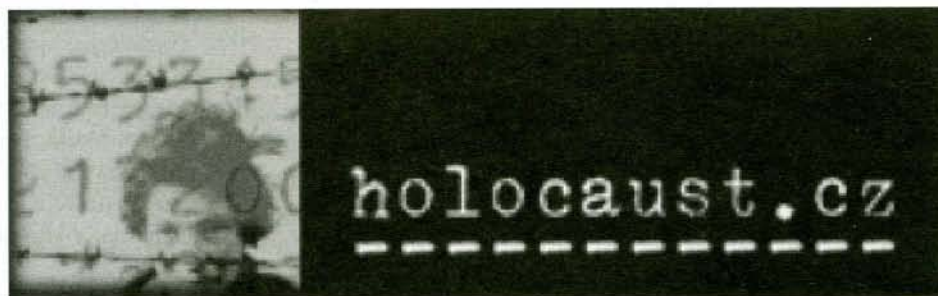
V současnosti je na Internetu v angličtině, němčině, ale též dalších jazycích k dispozici obrovské množství materiálu o holocaustu různého zaměření a kvality.

Zadáme-li např. na v současnosti neefektivnějším vyhledávači www.google.com heslo „holocaust“, získáme obratem odkazy na téměř milion internetových stránek. Tato neobyčejná nabídka je ale zároveň problematická a ukazuje na to, že se na Internetu nachází také obrovské množství nekvalitních textů, zavádějících informací, nemluvě snad ani o programovém popírání holocaustu. Právě proto je třeba vytvářet velké internetové portály, které nepřipraveného uživatele tematikou provedou a poskytnou mu odkazy na další seriózní internetové stránky. Přesně tuto úlohu chtějí hrát již zmíněné internetové stránky, či např. německý portál www.shoah.de.

Na českém Internetu dosud takový rozcestník k problematice holocaustu chyběl.

ššího doplňujícího materiálu. Ve zvláštní sekci pro učitele se snažíme shromažďovat praktické materiály, jež jim mohou pomoci při výuce o holocaustu. Zvláštní důraz klademe též na uveřejňování autentických vzpomínek pamětníků, které připravujeme ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze. Rádi bychom i touto cestou poděkovali všem pamětníkům, kteří svolili s uveřejněním svých vzpomínek na internetových stránkách holocaust.cz.

Otevřením internetových stránek pro veřejnost jejich vývoj nekončí, ale právě naopak začíná. Editoři by rádi využili neomezené kapacity internetové stránky a postupně shromáždili širokou paletu materiálů, od krátkých textů či obrázků po odborné studie. Stránky holocaust.cz jsou

Studenti či učitelé hledající na Internetu informace v českém jazyce byli odkázáni na marginální texty a materiály. Právě tuto zásadní mezeru se rozhodla Terezínská iniciativa zaplnit projektem informačních a vzdělávacích internetových stránek, jež byly po více než roční přípravě otevřeny v září 2001. Jejich adresa je www.holocaust.cz. Server holocaust.cz obsahuje stručné texty o dějinách „konečného řešení židovské otázky“ a o nacistické genocidě Romů, množství dokumentů, fotografií, článků z tisku a dal-

aktualizovány každý týden. Jsou doplněny vybranými aktualitami a odkazy na zprávy v tisku. Internetové stránky jsou otevřeny všem těm, kteří by měli zájem přispět svými texty či nápady. Všechny podněty je možné směřovat na e-mailovou adresu education@terezinstudies.cz či na adresu Terezínské iniciativy.

Michal Frankl

PŘEŽÍT ŠLO JEN S MNOHA ZÁZRAKY

(Se Zuzanou Růžičkovou hovořil Jiří Steiner)

Válečná léta byla pro převážnou většinu z nás shodná, nacistický holocaust každému z nás přisoudil určitý osud - ghetto, koncentrační tábor, plynovou komoru...

K těm, kteří přežili, patří i ZUZANA RŮŽIČKOVÁ, světová cembalistka. Zná ji celý svět a zná ji určitě i každý z nás. Její proslulost, ale stejně tak i její vztah k židovství a také k Terezínské iniciativě nás přivedli k tomu, abychom ji požádali o rozhovor. Cím začít? Snad židovstvím v tvé rodině.

Rodiče mi v těchto záležitostech nic nezatajovali ani nenařizovali, otec byl z česko-židovské sokolské ateistické rodiny, o židovství moc nevěděli. Maminka byla věfčí, chodila do synagogy. Na mně nechali, jestli chci nebo nechci chodit na hodiny náboženství. My jsme měli výborného učitele, ne rabína, ale učitele laika, který nám vyprávěl krásné povídky, mně se to velmi líbilo. Kromě toho jsme drželi i všechny svátky - židovské i křesťanské - chanuka i vánoce, pesach i velikonoce, chodila jsem v pátek do synagogy, taky na Boží tělo s košíčkem pivoňek, ale nikdo mi nikdy neřekl, že tam nepatřím...

A po příchodu nacistů?

To se mnohé změnilo. Některé kamarádky se mne začaly stranit a hlavně kluk z německé rodiny, můj kamarád, se stal členem Hitlerjugend a začal mi nadávat. Ptala jsem se jak je to možné, protože já jsem chápala židovství jako náboženství. Tak jsem se obklopila spoustou knih a začala jsem pátrat, co je antisemitismus a klást si otázky, když sem nepatříme, kam vlastně patříme a co je naše vlast. Vstoupila jsem do Makabi Hacaír, kde jsem se velice angažovala. Vyrůstala jsem pod vlivem Freddyho Hirsche, kterého jsem nesmírně milovala také proto, že jsme v Terezíně přišli o tatínka. Z počátku byl Freddy až vášnivý sionista, ale později říkal, že člověk je člověkem, nepoznáš na něm, jestli je to sionista nebo komunista, Čech nebo Němec. Dokonce mi jednou řekl, že kdyby se dostal na svobodu, že by jel do Prahy, protože Masaryk byl největší filozof, a humanismus, že je pro něj východiskem dalšího života.

Když nacisté okupovali Čechy a Moravu, změnilo se něco u vás v rodině?

Mnoho, příbuzní, hlavně se zahraničí, nás nutili, abychom emigrovali. Maminka chtěla, ale tatínek věrný svému češtví a sokolství nebyl příliš pro, tak jsme nakonec zůstali.

Jaké jsou tvoje vzpomínky na ghetto?

Začneme těmi špatnými. My jsme přijie-

li do Terezína v lednu 1942, to bylo ještě otevřené město, zahnali nás do kasáren. Bylo to strašné. Já jsem byla jako dítě v pokoji s dvanácti ženami v různém stavu zoufalství, hysterie. A zase to byl Freddy Hirsch, který nás děti uklidil na půdu, kde udělal místnost, v níž jsme se mohly něco učit a také kreslit. Když jsem pak přišla do

Foto Ondřej Janeček

Jugendheimu L 410, to bylo úplně jiné. Tam byl opravdu dobrý kolektiv, přilnuli jsme k sobě. Prožívali jsme různé aktivity, přednášky, operní představení (vzpomínám například na Karla Bermana). To celé kulturní a inteligenční zázemí nemělo obdoby.

Pak vás transportovali do Birkenau?

To bylo hrozné. Tři dny v dobytých vagoncích, rampa tisíckrát popisovaná a tetování a oblečení do hadrů. To všechno pro mne znamenalo ztrátu všech občanských atributů. A zase mi pomohl Freddy Hirsch a pověřil mne funkcí pomocné vychovatelky. To vše nám umožnilo žít tak trochu mimo Birkenau, i když přímo v lágru.

Do 9. března jste měli naději, že pře-

žijete. Za jedinou noc zahynul v plynové komoře skoro celý zářijový transport. Co to vyvolalo?

Byli jsme přesvědčeni, že nás čeká stejný osud. Bylo třeba najít někoho, kdo by se postavil do čela uvažovaného povstání. Obrátili se na Freddyho Hirsche, který v té době byl v karanténním táboře, on požádal o hodinu na rozmyšlenou. V té hodině přestal žít.

Pak přišel červen 1944. Dozvěděli jsme se, že v celém rodinném táboře se uskuteční selekce. V březnu ještě mohli vraždit všechny vězně, o čtvrt roku později byla už situace pro nacisty složitější, museli vybírat mladé a práce schopné. Šly jsme s maminkou, já první. Řekla jsem, že jsem učitelkou gymnastiky, musela jsem zacvičit a poslali mne doprava. Maminku určili na

druhou stranu. Já jsem řekla, že chci jít s maminkou a přešla komín. Nakonec nás poslali obě doprava. Pak ovšem přišel Mengele a velmi se rozčílil, že selekce proběhla bez něho, a znovu ji obnovil. Venku se však strhla průtrž mračen, byl trochu zmatek a Mengele selekci ukončil. Maminka však selekci u Mengeleho úspěšně prošla. To byl další z řady zázraků - obě jsme zůstaly na živu a přešly do ženského tábora.

Tím asi skončila vaše osvětivská tragédie?

Ano, od SS nás převzali vojáci Wehrmachtu a odvezli do Hamburku. Byli

(Pokračování na str. 4)

SPOLEČNĚ PROTI NEONACISMU

Terezínská tryzna v roce 2001

Třetí neděle v květnu je každoročně věnována uctění památky těch, kteří zahynuli v Malé pevnosti, v koncentračním táboře dolu Richard a zejména těch, které nacisté odveklí do Terezína, kde vysídlili všechny původní obyvatele a do domů a kasáren nacpali občany židovského původu především z Čech, Německa, Dánska, Rakouska... Terezín byla jen přestupní stanice pro další násilné „putování“ do Osvětimi a dalších koncentračních táborů s minimální možností návratu.

V neděli 20. května 2001 se na terezínském Národním hřbitově sešlo na 500 lidí a delegace představitelů politických orgánů ČR, zastupitelských úřadů, společenských organizací a dalších institucí.

Přesně v 10.00 hod. zazněly první tóny slavnostního pochodu a z brány Malé pevnosti vyšlo čelo dlouhého průvodu vojáků nesoucích věnce, za každým z nich pak ti, kteří přišli vzdát úctu terezínským obětem nacismu. Rozcházejí se po celé ploše.

Po skončení tohoto úvodního ceremoniálu se ujal slova ředitel Památníku Terezín **JAN MUNK**. Mimo jiné zdůraznil význam Památníku pro bývalé vězňe, ale i pro mladé lidi, pro které je osud jejich prarodičů rodinnou historií, a také pro další generace, pro které se i tato součást válečných událostí bude měnit ve vzdálenou historii z učebnic dějepisu. Proto jsou důležitá taková shromáždění. Ředitel Munk pak uvítal zástupce Kanceláře prezidenta republiky, Poslanecké sněmovny, Senátu, přítomné členy české vlády a dalších ústředních, krajských a okresních orgánů a 30 zahraničních hostů.

Předseda Českého svazu bojovníků za svobodu **JAKUB ČERMÍN** uvedl, že se scházíme také proto, abychom si uvědomili, že musíme učinit vše pro to, aby se taková situace nikdy neopakovala. To se však pohříchu nedaří, naopak v našem státě jde pouze o boj mezi anarchisty a skiny, kde je ta střední síla, kde je demokracie?

Hlavní projev přednesl místopředseda vlády **VLADIMÍR ŠPIDLA**. V jeho úvodu charakterizoval terezínské ghetto, Malou pevnost a litoměřický koncentrační tábor. Připomněl epizodu o návštěvě Mezinárodního červeného kříže, kterou se nacistické mašinerii podařilo zcela oklamat. Terezín je ale také symbolem velikosti projevující se zejména v uměleckých dílech v oborech hudebním, malířském a divadelním, a to i u dětí, že tu lidé prostě, i když složitě žili. Terezín ale také dokazuje, že demokracie, lidská práva a obyčejný život jsou velmi křehké. Je také místem úcty k těm, kteří tu žili a trpěli, jejichž zásluhou byl nacismus poražen a vytvořena koncepce lidských práv a ve velké části Evropy postupně vznikl svět podle této koncepce. Na minulost nesmíme zapomínat, na nikoho a na nic, co bylo kruté a co stále krutým zůstává.

Kanovník **JIRÍ HLADÍK** věnoval svá slova modlitbám, které připomínají boží lásku, abychom si na tomto místě připomněli utrpení a bolesti.

Vrchní zemský a pražský rabín **KAROL EFRAIM SIDON** seznámil účastníky shromáždění s textem společné výzvy pražské židovské obce a Federace židovských obcí v ČR české veřejnosti s tím, že v zemi, kde bylo vyvražďeno na osmdesát tisíc Židů, je trpěna činnost neonacistů, která je nepřijatelná. Nad Národním hřbitovem pak zazněl žalm *El mole rachamim* z úst vrchního rabína.

Pěvecký sbor z Děčína poté přednesl Píseň židovských otroků z 3. dějství opery G. Verdiho Nabucco.

Poděkováním všem účastníkům i pořadatelům ukončil shromáždění ředitel Památníku Terezín Jan Munk.

Po skončení oficiální části se u Davidovy hvězdy pomodlil vrchní rabín Karol Sidon Kaddiš za všechny oběti holocaustu.

Jiří Steiner

SRDEČNÉ PODĚKOVÁNÍ

Pro svůj provoz získává Terezínská iniciativa finanční prostředky pouze z darů od jednotlivců a z úroků peněžních ústavů. Ostatní příjmy, jako např. od Claims Conference, jsou účelově vázány a nelze je použít na úhradu provozních nákladů a financování ostatních aktivit Terezínské iniciativy.

Naše sdružení nedostává žádné státní podpory a nevybírá žádné členské příspěvky. Spoléhá pouze na pocit vzájemné sounáležitosti, pramenící ze společného utrpení svých členů a jejich drahých.

Při současné úrokové míře stačil objem úroků sotva k pokrytí nákladů na podporu návštěv Terezína šestnácti set dětí ze 40 škol v 1. pololetí t. r.

Náklady na vydávání tohoto časopisu, který dostávají naši členové zdarma, náklady na poštovné, telefon, fax, internet, na kancelářské potřeby, elektřinu a mzdy, na uspořádání Sněmu, Terezínských pamětních dnů apod., ty všechny jsou hrazeny z darů našich členů a příznivců.

Za tyto dary je Terezínská iniciativa všem vděčná a chce i tímto způsobem ještě jednou všem dárcům poděkovat.

Jen v prvním pololetí tohoto roku zaslalo 358 jednotlivců dary Terezínské iniciativě v celkové výši 150 711 Kč. Průměrná výše jednoho daru činila 420 Kč. Z České republiky to bylo 344 darů, což je téměř od poloviny našich členů. Mnohem méně, a to pouze 14 darů, došlo ze zahraničí. Z toho v české měně obdržela Terezínská iniciativa 108 442 Kč, což v průměru činí 309 Kč na 1 dar, a 42 269 Kč po přepočtu zahraničních měn, což je v průměru 528 Kč.

Zvláštní dík patří paní Friedové z USA za dar ve výši 20 tisíc Kč a za čtyřtisícový dar panu Löwymu z USA, dále za dvou-tisícové dary od paní Graulichové z Prahy, paní Zelené ze Skalice a pana Weinbergera z USA. Zvláštní poděkování patří i za 14 tisícových darů, a to od 8 dárců z Prahy, 2 dárců z Ostravy a dárců z Opavy, Brna, Jihlavy a Sezimova Ústí.

Všem ostatním dárcům patří neméně srdečné poděkování, neboť bez jejich finanční pomoci by Terezínská iniciativa nemohla rozvíjet tak bohatou činnost, jak dosud. Terezínská iniciativa pevně věří, že i nadále a ještě ve větší míře budou její členové a příznivci přispívat podle svých možností ku prospěchu celého našeho sdružení.

Jaroslav Kraus

Dary je možno zasílat na čísla účtů

u Komerční banky Praha:

59433011/0100 – Kč

342781234555011/0100 – DEM (EUR)

348331234555011/0100 – USD

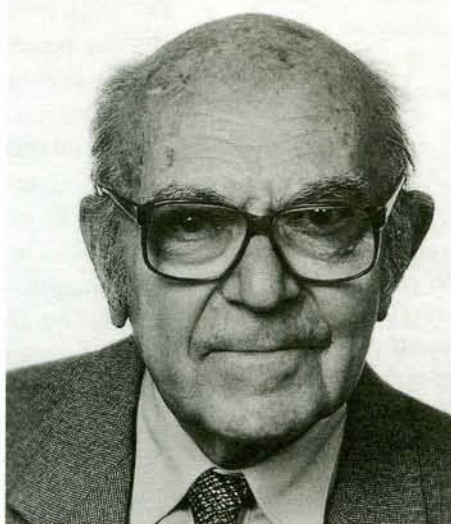
MIROSLAV KÁRNÝ O NAŠEM ČASE

„Margita mi uložila, abych v práci pokračoval...“ řekl mi krátce po smrti své ženy v roce 1998, když jsem mu pod jakousi záminkou zatelefonoval. Budu si jeho slova pamatovat, vložil do nich bezděčně všechno, čemu v životě věřil.

Osobnost Miroslava Kárného je příznačná pro českožidovské generace, které vstoupily do života mezi světovými válkami. Pocházely ponejvíce z rodin malých řemeslníků nebo třeba uhlířů, handlířů, hanzovníků, cestáků, obchodníků a obchodníčků. Jejich rodiče vyrůstali ještě v etnicky oddělených ulicích měst nebo v chalupách venkova, laskavého a drsného, soudržného i maloduchého. Byli to dobří rodiče, kteří dokázali i z nuzoty uspořít něco na vzdělání svých dětí, aspoň těch starších, protože jich mívali houf. Jenomže těm jejich chlapcům a dívkám, ocitnuvším se náhle v městských školách, vrženým do ruchu velkých aglomerací, ba i do prostředí inteligence, to nestačilo – chtěli teď myslet a žít úplně jinak!

V dobách sociálních otřesů vystupují z každé pospolitosti do popředí nepočtení, leč odhodlaní hlasatelé řešení radikálních, skuteční i domnělí apoštoly nových idejí. Za nástupu fašismu to v židovském etniku byli marxisté a sionisté. Kolik to bylo břitkých polemik, gest i činů! Zápasili nesmiřitelně – sionisté s asimilanty, marxisté s měšťáky a zpátečníky, ale i křížem krážem každý s každým. Sblížit je mohl, zpravidla až později v lágrech, teprve smrtelný stisk nacismu.

Miroslav Kárný se narodil 9. 9. 1919 v asimilované české rodině v Praze. Otec byl obchodní cestující, který již za Rakousko-Uherska vystoupil ze židovské obce a také děti vychovával bez vy-

znání. Měli i obchod s cukrovinkami a galanterií, vedený matkou.

Po dobu studií žil Mirek z ruky do úst, osm let chodil k tetě na obědy. Maturoval na akademickém gymnáziu, začal studovat češtinu a historii na Filozofické fakultě UK (seminární práce na téma Husité a židé). Už na střední škole byl činný v Mladé kultuře, sekci Ligy pro lidská práva. Vstoupil do KOSTUFRY, komunistické studentské frakce vysokoškoláků, v jejímž vedení byl jeho starší nevlastní bratr Jiří. Pracoval v Etickém hnutí Athenaea, pořádajícím semináře a přednášky vynikajících osobností, například Bohumila Mathesia. Neustal ani po březnu 1939, jen přešel do ilegality.

Z Prahy byl deportován 24. 11. 1941 hned prvním transportem Ak, určeným k vybudování terezínského lágru. Zařadili ho do vodárny, objektu přísně střeženého, kde musel každému, i Němcům, zvlášť odemykat.

Patřil ke komunistům, kteří již předtím, než bylo vězňům v červenci 1942 povoleno vycházet z budov do ulic ghetta, založili stranické skupiny. Ty se brzy navzájem kontaktovaly a spojily

v organizaci, jež měla časem až 200 i více členů. Vstoupila do ní i Margita Krausová (1923-1998), s níž Miroslav Kárný uzavřel v Terezíně v lednu 1944 sňatek. Margita byla už v Praze od roku 1939 činná v komunistickém odboji proti nacistům. V ghettu se starala o opisování, distribuci a likvidaci tajného stranického časopisu Přehled.

Některé členy a stoupence organizace jsme v Terezíně, navzdory jejich snaze o vystupování přísně konspirativní, dobře znali. Třeba Josefa Taussiga, Bruno Zwickera, Valtra Eisingera, Josefa Stiassnyho, Friedl Dicker – Brandeisovou. Tedy osobnosti duchaplné, až starosvětsky čestné a vyhraněné, jaké jindy a jinde ortodoxní partajníci odmítají a nakonec ze svého středu vylučují.

Organizace měla spojení i mimo Terezín, načas i skrytý rozhlasový přijímač. Informovala své členy o situaci ve světě i v lágru. Spolupracovala s levicově smýšlejícími sionisty. Za svůj stěžejní cíl pokládala probouzet ve vězních duchovní rezistenci. Její členové si navzájem pomáhali i poté, kdy byli odvezeni do Birkenau. Tato epopej vězňů, jež se považovali za komunisty, zaslouží si obdiv a úctu.

Miroslav Kárný se dostal do Birkenau na konci září 1944. Na rozdíl od svého mladšího bratra Zdeňka, který byl z příjezdové rampy poslán do plynové komory, prošel selekcí. Přežil i sedm měsíců hororu do konce války – přízračně Aussenkommando Kaufering, omrzlé nohy, flegmónu, dva pochody smrti, do Landsbergu a do pobočného tábora Dachau v Allachu, kde byl osvobozen.

Po válce byl redaktorem Rudého práva (1945-1951), Kladenského kováka, časopisu Spojených oceláren Kladno (1952-1958), Svobody (1958-1967). Pak nastoupil na ÚV KSČ, odkud musel v roce 1969 odejít a byl posléze zaměstnán v reprografickém středisku Institutu poradenství. Jaké drama skrývá tento holý výčet pracovišť? Byl dvakrát vyloučen z KSČ. Poprvé po odsouzení svého bratra Jiřího v monstrprocesu proti Rudolfu Slánskému. A definitivně

podruhé v roce 1969 po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Je to drama cesty od nadějí k deziluzi. Ale ne k beznaději. Polský prozaik Stanislaw Dygat vyslovil pěkný bonmot: „Neuskutečněné sny nikdy neznamenají tragédii. Zato však jak často se mění v tragédii sny uskutečněné!“

Mírek s Margitou se rozhodli využít možnosti zápočtu doby svého věznění a odešli už v letech 1973-1974 do důchodu. Měli před sebou ještě čtvrtstoletí života, v němž se s krásnou posedlostí pohroužili do studia a ztvárnění aktuální historie. Paradoxně tedy pádu jedněch mladistvých ideálů vděčíme za podstatné dílo ve výzkumu holocaustu v českých zemích.

Za normalizačních let shromáždil Miroslav Kárný podklady k publikaci *Konečné řešení. Genocida českých židů v německé protektorátní politice*, kterou pak v roce 1991 vydala Academia. Je to první souhrnné zpracování tíživé kapitoly českých dějin, tématu, jež bylo u nás před listopadem 1989 tabu.

Bibliografie Miroslava Kárného musí obsáhnout nejen autorské, ale také jím koncipované a redigované práce. Neboť Kárného osobitost tkví právě ve spojení talentu badatelského, publicistického a redakčního. Přesvědčivě o tom vypovídá ročenka *Terezínské studie a dokumenty*, jíž po roce 1995 vyšlo už 5 českých a 7 německých svazků. Vznikly tedy dva už rozsáhlé soubory studií sice dílčích, ale vytvářejících pospolu výstižný panoramatický obraz událostí čtyřicátých let dvacátého století. Dílem vpravdě monumentálním je *Terezínská pamětní kniha*. Dosud vydané tři díly zveřejňují databázi 123 000 českých a německých Židů, kteří prošli ghettem. Výpisy z ní jsou dokonce uznávány Claims Conference i jinými institucemi za doklady o osudech jednotlivých vězňů.

Může se knize dostat důležitějšího ocenění? Její stránky mají ražbu počítače, ale nám rozechvívají duši. Mírek a Margita si doma rovněž vybudovali jedinečnou kartotéku, zachycující události v ghettu den po dni. Vzešlo z ní obšápné *Terezínské kalendárium*, poslední

Miroslav Kárný s Margitou, asi v roce 1997

kniha, kterou si Miroslav Kárný ještě sám zkorigoval. Její vydání připravuje nakladatelství Sefer.

Početné stati zveřejnil Kárný v Československém časopise historickém, *Judaice Bohemiae*, *Terezínských listech*, *Sborníku historickém*, *Sborníku k problematice dějin imperialismu*, ale i ve sbornících z vědeckých konferencí a v denním tisku. Nemohl se věnovat jen kabinetnímu badatelství, musel vždy jakoby ze země vydupat konkrétní společenskou objednávku své práce. Neúnavným jednáním s českými, německými, rakouskými úřady, politiky a historiky právě on nejúčinněji prosazoval výstavbu Muzea ghetta, rozmanité projekty technické, výstavní a výzkumné a získával pro ně i zahraniční finanční dotace.

Byl od založení členem předsednictva Terezínské iniciativy. A sám vznik tohoto našeho sdružení, jeho koncepce a struktura organizační a také Institut Te-

rezínské iniciativy s Knižnicí, jsou naplněním především Kárného vize.

V jeho tak dramatickém životě se ideál politický proměnil v nevyslovený vyšší ideál humanitní, v pozoruhodný nadhled a toleranci. Nevzdal se přitom ničeho ze svých mladých zásad. Dozajista to tak je, jinak by přece za ním po celá desetiletí nechodili pro radu a dobré slovo všichni ti badatelé, přátelé a studenti čeští, němečtí, rakouští, izraelští. Vskrytu snad někdy zatoužil být výhradně badatelem, byl však spíše publicistou, nepřestajícím podněcovatelem, běžcem na dlouhé trati. Proto nám v den svého odchodu 9. května 2001 zanechal své záznamy o našem čase na tak široké ploše. Až některý budoucí historik ještě pronikavěji a celistvěji zobrazí český holocaust, bude k té velké syntéze nezbytně potřebovat dílo Miroslava Kárného.

Jiří Kotouč

KAMARÁDKA HANKA HAHNOVÁ

Narodila se 18. prosince 1928 v Novém Sedle u Karlových Varů židovské matce a německému otci. Její rodiče se rozvedli ještě před obsazením pohraničního území a Hanka s matkou, babičkou a strýcem uprchli do Prahy. Matce se ještě podařilo dostat se do Chile, kam za ní Hanka měla přijet. To už se ale nepodařilo a Hanka byla 27. července 1942 transportem AAu deportována do Terezína. Byl to, žel, jeden z transportů, kterému byla zabavena veškerá zavazadla, takže Hanka neměla zpočátku téměř co na sebe a chyběly jí i ty nejpotřebnější věci.

V Terezíně vážně onemocněla, nakazila se tyfem, objevila se jí voda na plicích a byla obsypána nevyhlášeným impetigem. Navzdory tomu měla skoro stále výbornou náladu, byla aktivní, přátelská, veselá, zkrátka skvělá kamarádka. Bydlela jsem s ní na pokoji číslo sedmáct v dívčím domově L 410 a shodou okolností jsem v téže budově také pracovala. Stala jsem se proto svědkem toho, jak se jednou dopoledne v našem domě objevil esesák a hledal Hanku, aby ji odvedl na komandaturu. Byla zrovna nemocná, nešla do práce a ležela na pokoji. Tam esesák Hanku našel a vzal ji s sebou. Pochopitelně jsme se vyděsily, taková věc nemohla věstít nic dobrého. Z oken budovy bylo vidět na náměstí i na komandaturu a já si vzpomínám, jak jsme se tam dívaly a třáslly se o Hančin osud. Zanedlouho jsme ji však zahlédly, jak se v doprovodu esesáka vrací směrem k hejmu. K našemu velkému překvapení nám pak vyprávěla, že za ní do Terezína přijel její otec. Přivezl jí různé věci, mezi nimi i fotografii ze své svatby. Muž byl v uniformě, ale na tehdejších černobílém snímku se nedalo rozeznat, k jaké uniformované organizaci příslušel. Nevěsta byla v bílém a vypadala velmi mladě.

Po delším čase Hančin otec do Terezína přijel znovu a zase si pro ni přišel esesák, aby ji k němu odvedl. Tentokrát jsme se o ni už nebály. Hanka nám pak vyprávěla, že její otec má možnost nechat ji umístit do malého tábora v Andělské Hoře u Karlových Varů, určeného pro mišence ze Sudet, kteří mohli dokonce jezdit o víkend domů - oproti Terezínu tedy téměř sanatorium. Podle svého vyprávění si Hanka otcovu nabídku vyslechla, ale odpověděla mu: „Pokud bych měla možnost odjet z Terezína, pak jen jediným směrem - do Palestiny.“

Jako mišenka byla Hanka chráněna před transporty na východ a zůstala v Terezíně. Když na jaře 1945 začaly do Terezína přijíždět evakuační transporty z jiných koncentračních táborů, plné zubožených a umírajících lidí, bylo mezi nimi také dosti bývalých terezínských vězňů. A Hanka chtěla pomáhat. Přes přísný zákaz chodila k transportům, asi také v naději, že tam snad najde chlapce, kterého milovala. Na samém sklonku války, těsně před osvobozením, se však nakazila tyfem a zemřela. Když se jednoho dne nevrátila na svou ubikaci v dívčím domově a při večerním sčítání stav osazenstva nesouhlasil, šel ji vedoucí našeho domova Willy Groag hledat. Našel ji v márnici.

Po válce mi napsal přítel paní Hahnové, že matka na svou dceru čeká, hledá ji a pátá rá po jejím osudu. Tehdy jsem nenašla odvahu vzkázat jí celou pravdu. Dnes lituji, že jsem to tehdy neudělala.

Myslím, že příběh Hanky Hahnové, naší kamarádky a spolubydlící z L 410, je natolik zvláštní a výjimečný, že tato malá vzpomínka na ni si zaslouží, aby byla uveřejněna.

Růžena Brösslerová (Voglová)

HOLD RAFI SCHACHTEROVI

Nejdřív chci touto cestou poděkovat redakci časopisu Terezínská iniciativa za zveřejnění mé prosby o poskytnutí informací k životu Rafiho. (Viz Terezínská iniciativa č. 18, str. 18 – pozn. redakce). O informace o Rafi Schachterovi mě žádal Murry Sidlin, dirigent Oregonského filharmonického orchestru. Žádal mě, protože věděl, že jsme spolu bydleli v mansardě „U slunce“, myslím L 407.

Murry Sidlin četl knihy o hudbě v Terezíně, zná skladby některých „terezínských“ skladatelů a má pocit, že se obecně ví velmi málo o Rafi Schachterovi, kterého pokládá za hrdinu.

Měl jsem Rafiho velmi rád, dokonce jsem svého syna pojmenoval Rafael, a tak jsem se velmi intenzivně věnoval hledání materiálů a podkladů, aby Murry mohl napsat knihu o životě Rafaela Schachtera a jeho terezínských zásluhách.

Murry Sidlin přišel se svým nápadem bohužel pozdě. Nenašel jsem nikoho, kdo

by znal důvěrně Rafiho před válkou. V Izraeli žije Rafaelova sestra a neteř, ale ani s jejich vzpomínkami není dost materiálu na vydání knihy.

Murry Sidlin se proto rozhodl sestavit koncert – drama: **Defiant Requiem/Verdi in Terezin** (Vzdorné Requiem/Verdi v Terezíně). Symfonický orchestr bude hrát Requiem a mezi větami budou představovat herci Rafiho při zkouškách. Podklady vznikly ze vzpomínek Rafiho sestry a neteře a ze vzpomínek bývalých „Terezíňáků“. Provedení koncertu – dramatu nebude v žádné koncertní síni, ale v místnostech, které se podobají terezínským sklepům, kde se původně zkoušky konaly.

Premiéra bude v Jeruzalémě na Yom Hashoa, 9. dubna příštího roku s Izraelským symfonickým orchestrem, 20. dubna v Portlandu v Oregonu a 7. a 8. června v New Yorku.

V březnu letošního roku se v New Yorku konal slavnostní večer, kde pořadatelé hledali sponzory pro financování připravovaného představení a kde Mariánka May-Zadiková a já jsme povídali o vlivu Requiem a Rafiho na náš život v Terezíně.

Vždy, když mluvím o Rafaelu Schachterovi nebo když o něm píší, jako třeba i teď, mám pocit jako bych říkal Kaddish.

Edgar Krása, USA

BRUNDIBÁR V BRNĚ A VE VÍDNI

V rámci abonentních koncertů v cyklu „Koncertů pro rodiče“, který pořádá Státní filharmonie v Brně byl 20. října na programu i BRUNDIBÁR.

O den později byl BRUNDIBÁR na programu v *Konzerthausu* ve Vídni. Tam nastudoval dětskou operu Orchester Konservatoře města Vídně.

Orchestr má za sebou poměrně dlouhou existenci. Jeho jádro tvoří hráči na smyčcové nástroje a jsou to především mladí lidé ve věku 14 až 19 let. Orchestr každoročně nastuduje řadu skladeb a před koncem školního roku je veřejně provede.

Slovem pamětníka zahájila představení v Brně i ve Vídni Anna Hanusová, členka Terezínského iniciativy.

Anna Hanusová

WILLY GROAG

V lidná tvář, soustředěný výraz očí. Mladý muž - je mu kolem 28 let - nastupuje v terezínském dívčím domově L 410 jako „Jugendleiter“ a správce objektu. Dobře si rozumí s vedoucí domova Rosou Engländerovou, svou nejbližší spolupracovnicí, i s dalšími vychovatelkami. Je jaro 1943. Ghetto praská ve švech, další a další transporty přicházejí. Rodiče s dětmi, ze všech možných končin okupované Evropy, i sotva odrostlé děti samotné. L 410 je vysoká budova na náměstí vedle kostela. Má mnoho ubikací s tříposchodovými palandami. V ubikacích žijí dívky od 12 do 16 let. Většina z nich pracuje, večer se tajně učí. Udržet chod celého domu a pořádek mezi tolika rozdílnými dívkami není snadné. Jsou vytrženy ze svých domovů a tu podivnou hroživou změnu po příchodu do ghetta je těžké jim

Na snímku Willy Groag s autorkou „vzpomínky“

vysvětlit. Některé z nich se v ghettu ještě setkávají s otcem a matkou, ale mnohé o osudu svých rodičů nic nevědí. A pro ty má Willy Groag nejhlubší pochopení.

Nemluví s nimi o jejich osamocení, snaží se odpovídat na jejich otázky a pomáhá jim překonat bezradnost. Willy utěšuje už svou přítomností, svým příznačným úsměvem. Je neustále v pohybu, v celém prostoru domova i s jeho malou přilehlou zahradou, plnou zeleniny, která se odevzdává na německou komandanturu.

Kdosi tajně přežije nízký plůtek, kousek ukradené zeleniny zahání hlad i strach. Willy však neúprosně vyšetřuje každý přestupek mladistvých. Trestá vybočení, protože doufá v záchranu „provinilců“, v jejich budoucí život a smysl pro poctivost. Přísný Willy Groag a přece tajně všemi dívkami milovaný. Je mimořádně citlivý i nesmlouvavý v otázkách řádu domova L 410 a v etických zásadách nesnáší lhaní. Jeho hlas, smích zaznívají po schodech, chodbou až do sklepa a mísí se po věčerech s vyučováním i kulturním programem dívek.

Na konci války shromažďuje Willy Groag kresby a básně dětí z L 410, většinou zavražděných ve vyhlazovacích táborech. Přiváží je do Prahy, předává do tehdejšího Židovského muzea.

Po osvobození se Willy stěhuje do Izraele se svou ženou Madlou a dcerou Evou, narozenou v únoru 1945 v terezínském ghettu. Žije v kibucu Maanit, kde řídí výrobu dětské výživy, k čemuž ho předurčuje jeho studium chemie na přírodovědecké fakultě těsně před okupací Československa.

Několik posledních setkání se uskutečňuje po listopadu 1989. V Terezíně se Willy Groag v roce 1991 setkává s některými svými svěřenkyňami z L 410, které přijíždějí i ze zahraničí. I po tolika letech je to setkání pohnuté, bezprostřední a plné

vzpomínek. V tehdy natáčeném televizním filmu „Setkání v podivném městě“ je Willy zachycen. Jeho tvář září radostí nad shledáním.

K životu patří i jeho ukončení. Už nám nedojde do Prahy žádná z mnoha pěkných kreseb Willy Groaga, jimiž nám pravidelně gratuloval k novému roku. Začátkem září 2001 se jeho život naplnil.

RNDr. Willy Groag se narodil 7.8.1914 v Olomouci. Otec Emo Groag byl majitelem továrny na výrobu sladu. Matka Trude

Groagová, umělecky nadaná, psala básně a byla činná v ženských a kulturních organizacích. Willy měl dva bratry, z nichž jeden byl před válkou vedoucím funkcionářem sionistického hnutí a v roce 1938 odešel do Palestiny. Willy přišel z Olomouce do Prahy 15. března 1939, ochotně se zařadil mezi pracovníky sionistického hnutí. Vedl tábor v Blanici nad Orlicí, v Praze vyučoval na tzv. Jualce, škole, která připravovala mládež na život v Palestině. Učil chemii, fyziku a kreslení. V roce 1942 se vrátil do Olomouce, odkud byl v červnu s manželkou i rodiči odvezen do Terezína.

Alena Munková - Synková

ZA PROF. DR. JAROSLAVEM BUDLOVSKÝM

V úterý 12. června nás navždy opustil náš bývalý spoluvězeň Jaroslav Budlovský. Zemřel po těžké nemoci ve věku 87 let.

Narodil se v Brně 21. května 1914 a tam také absolvoval střední školu a později v Praze „Techniku“.

V letech 1939 - 1943 organizoval a vedl v Praze na Smíchově přeškolovací kursy pro židovskou mládež. Na tuto dobu jeho působení dodnes vzpomínají jeho žáci.

V červenci 1943 byl deportován do Terezína a později do Osvětimi - Birkenau. Od července 1944 jsme v dalším koncentračním táboře, ve Schwarzhede, poznávali, že i v krutých podmínkách si dobrý člověk dokáže zachovat sílu ducha a může být morální oporou spoluvězňům, s nimiž sdílel 10 měsíců hlubokého pokoření a strádání. Překonal i nekonečných 19 dní pochodu smrti až do osvobození 7. května 1945.

Po válce se Jaroslav Budlovský stal asistentem na Českém vysokém učení technickém a posléze profesorem tohoto učení v oboru energetika. Vedle jiných poct byl, jako jeden z mála našich odborníků, vyznamenán v roce 1978 stříbrnou a v roce 1990 zlatou Felberovou medailí. Dostalo se mu také řady ocenění v zahraničí. Do posledních dnů svého života pracoval ve svém oboru jako znalec energetiky.

Při jeho těžké nemoci, která jej přepadla v dubnu tohoto roku, se Jaroslavovi dostalo velké pomoci od Židovské obce v Praze.

Jaroslav Budlovský zůstává s námi v našich vzpomínkách.

Ing. Richard Svoboda, za Sdružení bývalých vězňů ve Schwarzhede

Další smutná zpráva

S politováním oznamujeme, že 5. května 2001 zemřela paní **Alice Braunová**, členka Terezínské iniciativy.

Informace – Vzkazy – Výzvy – Prosby

Pomozte identifikovat mladé fotbalisty

Mladý muž ve skupině chlapců na fotografii je Jirka Taussig, žijící dnes v USA jako Georg Tesar. Narodil se 8. 3. 1919, do Terezína přijel z Prahy transportem Dc v červnu 1943. V Terezíně hrál aktivně kopanou za mužstvo *Špedice*, zápasy se odehrávaly na dvoře Drážďanských kasáren. V září 1944 byl deportován do Osvětimi Birkenau. Válku přežil. Po návratu do Prahy byl v letech 1945-46 členem národního mužstva kopané a hokeje.

Snímek (poslal nám jej Petr Erben z Izraele), je z roku 1939, kdy Jiří Taussig vedl na pražském Hagiboru fotbalový kroužek židovských chlapců a nyní nás prosí o pomoc při identifikaci mladých fotbalistů.

Kdo poznáte sebe či někoho jiného, napište prosím na jednu z uvedených adres:

**Georg Tesar, 12150-8 Str. 820
Mineapolis – Minnesota 55402 – USA**

**Petr Erben, Harimon 6, 78393
Ashkelon, POB 5018, Izrael**

Dopis z Brazílie

V minulém čísle časopisu Terezínská iniciativa byl publikován dopis paní Evy Mráčkové **KAUFERING V ROCE 2000**.

Byl jsem vězněn v Kauferingu, zahynul tam můj otec a starší bratr. Minulý měsíc jsem byl v Evropě a chtěl jsem jet z Mnichova do Itálie a do Francie. Rozhodl jsem se, že pojedou přes Kaufering. Zavolał jsem do Kauferingu, spojil jsem se s panem Sepem (juniořem) a ten mi vysvětlil cestu. Je-li jsme tedy i s manželkou do Landsbergu a pár kilometrů dále jsme našli Památník koncentračního tábora Kaufering.

Lilo jako z konve a já jsem stál před německým a izraelským pomníčkem a plakal. Děšť k tomu patřil, a tak bylo těžko rozeznat, co je děšť a co jsou slzy.

Jsem rád, že paní Mráčková o Kauferingu napsala, jinak bych ani nevěděl o existenci Památníku. Byl jsem v Kauferingu před třiceti lety, hledal jsem lágr, ale nenašel jsem vůbec nic. Typické pro tehdejší dobu! Nikdo o někdejším koncentráku nevěděl. Hledal jsem místního kováře, který pomáhal mému bratru, když

u něj pracoval. Tím, co tehdy můj bratr přinesl zpět, mi vlastně zachránil život. Našel jsem syna tehdejšího kováře, děkoval mu, ale dojetím jsem ani nemohl mluvit.

Tímto krátkým příspěvkem chci poděkovat paní Evě Mráčkové. Tabulku se jménem MUDr. Lüftschitze jsem našel, tabulka Dr. Roubíčka a Zdenka Roubíčka je v mém srdci.

Karel Roubíček, Sao Paulo

Hledáme pamětníky

Prosíme o pomoc pamětníky, kteří si vzpomenu na **Mílu Fischerovou**, která byla 27. 7. 1942 ve svých dvaceti letech odtransportována do Terezína. Do té doby žila v Praze, již bez rodičů, u své provdané sestry.

Z jejího vyprávění si pamatujeme pouze to, že se v Terezíně starala o malé děti. Měla blízkou přítelkyni Věru Liškovou, s jejíž pomocí se několikrát dostala v přestrojení za terezínské zdi, aby se mohla krátce setkat se svým příbuzným, který byl po smrti rodičů jejím poručníkem.

Za pomoci blízkých spoluvězňů se jí podařilo z Terezína uprchnout. Potom se skrývala na různých místech, nejvíc v jižních Čechách, později i v Praze v Hyberské uli-

ci v domě po rodičích, kde měla připravenou skrýš před Němci.

Dnes víme, že se během terezínského pobytu muselo naší mamě a babičce přihodit cosi, o čem své rodině později nikdy nevyprávěla.

Pokud někdo přišel do styku s Mílou Fischerovou (případně s její přítelkyní Věrou Liškovou), prosím, ozvěte se na telefonní číslo:

**02/697 68 61 nebo na
e-mail: rufi@volny.cz**

H. Černá, dcera

Jarní výlet do Třebíče

Byla krásná červenová neděle a my jsme se vydali na výlet do Třebíče. Jeli jsme na výstavu fotografií Egona Jordana **MEMORIAL HOLOCAUSTU Miami (Florida - USA) a Ghetto Terezín - PAMĚŤ KAMENŮ**.

Výstava se konala u příležitosti 700. výročí města Třebíče a byla uspořádána v synagoze trebičského ghetta.

Vystavené fotografie obrovských rozměrů byly laděny do šedomodrého tónu a jednotlivé zvýrazněné postavy památníku zřetelně ukazovaly hrůzy a utrpení židovského národa za 2. světové války.

Po prohlídce výstavy jsme se prošli v doprovodu pí Nestrojilové starobylym ghettom, které na nás všechny velice za-

působilo, a jistě jsem nebyla jediná, která se v duchu přenesla do doby, kdy v dnes mrtvém ghettu žili naši předkové.

Po této procházce naší minulostí jsme v doprovodu manželů Pavlíkových navštívili starý židovský hřbitov. Péče pana Pavlíka o tuto starobylou památku je ohromující a jeho zajímavý výklad o životě židů v Třebíči v nás všech vyvolal otázku, zda i my děláme všechno proto, aby naše minulost mohla žít dál.

Ke konci dne někdo podnikl procházku městem a část účastníků si prohlédla starobylý dóm. I přes náhlý déšť jsme byli všichni spokojeni s průběhem krásného dne a již teď se všichni těšíme na další výlet.

Milena Procházková

Každý člověk má své jméno

THE HIDDEN CHILD SLOVAKIA, pobočka v Košicích žádá o pomoc při realizaci projektu **KAŽDÝ ČLOVĚK MÁ SVÉ JMÉNO**.

V roce 1944 bylo z Košic, které tehdy patřily k Maďarsku, deportováno takřka 12 tisíc židovských občanů do koncentračních táborů. Přežilo jen asi 200 - 300 lidí. Rádi bychom zjistili, zveřejnili, zachovali jména co největšího počtu lidí. Ve slovenských archívech však tyto údaje chybí.

Prosíme proto každého, kdo nám může pomoci nebo poradit při pátrání po jménech našich spoluvězňů, o kontakt na níže uvedenou adresu.

Kende F. Csaba

Sokolovská 24, 040 11 Košice
tel.: +42195/6427725,
e-mail:kende.csaba@nextra.sk

PROSÍM, OZVĚTE SE!

Pan **Louis Frankenberg** (přezdívka Lode), ročník 1936, z Brazílie, který v roce 1944 mezi sedmým a osmým rokem svého života přijel do Terezína jako Lodewijk Frankenberg z Westerborku, hledá „*betrojerky*“, které se o něj staraly (patrně L 318) a případně děti, které si ho ještě pamatují.

Adresa je v redakci Terezínské iniciativy.

VZPOMÍNKA NA VÁVU SCHÖNOVOU

Upřímné a opravdové přátelství vydrží obvykle po celý život, i když se lidé dlouhá léta nemohou vidět, což byl smutný výsledek neblahých politických událostí po druhé světové válce. Když pak přátelé mají konečně přece jen možnost opět se setkat, připadá jim, jako by se rozešli včera. Takový byl i můj dlouholetý vztah s Vávou Schönovou. V Terezíně jsem ji znala převážně jako herečku a recitátorku, ale dodnes vzpomínám na silný zážitek z jejího představení *Lidského hlasu* Jeana Cocteaua.

Sblížily jsme se vlastně až po válce v Brně, kde Váva působila v Divadle mladých, a často jsme spolu trávily neděle na výletech do okolí. Tenkrát jsme si dokázaly hodiny povídat o všem možném, hlavně o našich zcela rozdílných představách o budoucnosti, jež se nám oběma jevila v těch nejružovějších barvách. To Váva ovšem ještě zdaleka nemohla tušit, že se za několik málo let ocitne v Izraeli. Po jejím náhlém odletu v roce 1948 jsem ji pochopitelně na léta ztratila z očí a jen sporadicky se dovídala o jejím osobním i uměleckém životě. Znovu jsme se setkaly až při jejím pobytu v Československu. Někdy to bylo v Praze, většinou však v Bedřichově v Jizerských horách, kde žila se svým Hubertem Herrmannem. Jezdila jsem tam za ní i se svým synem až do léta roku 1974, kdy byla Váva za údajnou špiónáž pro Izrael z Československa vyhoštěna. Sama jsem tehdy kvůli ní byla vyslýchána StB a nesměla po léta vycestovat za tetou do Anglie.

Opět ubíhal čas, kdy jsme o sobě slyšely jen velmi málo. Až po listopadu 1989 se všechno definitivně změnilo k dobrému. Váva, ač vážně nemocná, začala zase jezdit k nám do republiky a já do Izraele. Tam jsme se vidaly na každoročních setkáních bývalých terezínských vězňů v Givat Chaim. Naposledy jsem ji navštívila loni v květnu u ní doma. To už byla bez milovaného Huberta, který zemřel před několika lety, byla zesláblá pokračující chorobou a navíc částečně zchromlá po těžkém úrazu, když do ní narazilo nákladní auto. Nemohla už bydlet sama, a proto žila u rodiny své dcery Ory, žel, v přísné ortodoxním prostředí, které jí bylo vždycky naprosto cizí. Ale ani tehdy jsem si nemyslela, že Vávu vidím opravdu naposled. Došly jsme až do blízké arabské vesnice, daly si tam oběd a povídaly si zase o všem možném.

Obdivovala jsem Vávinu nesmírnou energii a trpělivost, s níž snášela své nekonečné bolestivé operace. – Pak jsme si ještě dopisovaly, ovšem z jejich posledních listů už bylo znát, že ztrácela sílu bojovat se zákeřnou chorobou a že se jí snad ani nechtělo dále žít.

Je mi bez Vávy těžko, byla jakousi samozřejmou součástí mého života. Trpěla však až příliš, a proto jí musíme dopřát klid.

Doris Grozdanovičová

PROGRAM TEREZÍNSKÝCH PAMĚTNÍCH DNÍ

29. listopadu – 2. prosince 2001 v Brně

Čtvrtek 29. 11.

ZŠ MERHAUTOVA 37

- 10.00 hod. – Pietní shromáždění u budovy školy
- 10.15 hod. – Položení kytice k pamětní desce
- 10.30 hod. – Projevy hostů
Petr Pithart, předseda Senátu PČR; Stanislav Juránek, hejtman Jihom. kraje; Petr Duchoň, primátor města Brna; Karol E. Sidon, vrchní zemský rabín; „El mole rachamim“ Arnošt Neufeld, vrchní kantor ŽOB
- 11.15 hod. – Prohlídka výstavy v prostorách školy
- 11.45 hod. – Vyhlášení výsledků výtvarné a literární soutěže „Svět za zdí“
- 12.00 hod. – Beseda účastníků, občerstvení, závěr

**KONZERVATOŘ,
TŘ. KPT. JAROŠE 45**
(sál dramatického oddělení,
2. patro)

17.00 hod. – „Divadlo pod komínem“, pásmo Jiřího Vrby sestavené z programu terezínských kabaretů v provedení posluchačů dramatického oddělení brněnské konzervatoře

Pátek 30. 11.

SYNAGOGA, SKOŘEPKA 13

- 17.00 hod. – Vzpomínková bohoslužba k uctění památky obětí holocaustu
- 19.00 hod. – Promítání filmu „Do cizí náruče“ – unikátní dokument o záchraně 10 000 židovských dětí z Německa, Rakouska a Československa

Sobota 1. 12.

KONGRESOVÝ SALONEK HOTELU SLAVIA, SOLNIČNÍ 16/17

- 10.00 hod. – Workshop – 1. část
„Terezín – pohled zpět“
Vojtěch Blodig: Deportace Židů z Moravy do terezínského ghetta
Jiří Diamant: Terezín – zlý sen, skutečnost nebo úděl
Toman Brod: Terezín – město paradoxů
Jarmila Milotová: Konfiskace židovského majetku

AULA HUDEBNÍ FAKULTY JAMU, KOMENSKÉHO NÁM. 6

16.00 hod. – Koncert

Pavel Haas: Písně v lidovém tónu,
Gideon Klein: Ukolébavka
Daniela Straková, soprán
David Švec, klavír

Zoja Černovská: Lamento na epitafy náhrobků pro bas a smyčcový kvartet
Richard Novák, bas
Moravské kvarteto

Pavel Haas: Fata morgana pro tenor a klavírní kvintet
Jaroslav Novotný, tenor
Milan Bialas, klavír
Moravské kvarteto

Neděle 2. 12.

KONGRESOVÝ SALONEK HOTELU SLAVIA, SOLNIČNÍ 16/17

- 10.00 hod. – Workshop – 2. část
„Terezín – současnost a co dál“
Jan Munk: Památník Terezín – vývojové tendence a aktuální stav
Dagmar Lieblová: Přežije Terezín po roce 2000?
Leo Pavlát: Popírání Šoa
Stanislav Mottl: Nacisté pod ochranou (televizní dokument)
- 14.00 hod. – Recepce, společenská setkání, ukončení Terezínských pamětních dní

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Číslo 20 vyšlo v listopadu 2001.

Tel./fax: 02/22 31 06 81, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Jiří Steiner, Michal Stránský.

MK ČR E 10779.